

**LOKALNO IZVEŠTAVANJE
U KONTEKSTU UNAPREĐIVANJA
SIGURNOSTI I BEZBEDNOSTI
GRAĐANA U NOVOM PAZARU,
SJENICI I TUTINU**

SMERNICE ZA NOVINARE

Lokalno izveštavanje u kontekstu unapređivanja sigurnosti i bezbednosti građana u Novom Pazaru, Sjenici i Tutinu

SMERNICE ZA NOVINARE

Ove Smernice namenjene su novinarima i sadrži elemente odnosa između izveštavanja i ljudske bezbednosti i sigurnosti, uključujući i ekstremizam i radikalizam, takođe predlažu neke metode rada i faktore koje novinari moraju uzeti u obzir kada izveštavaju o ovim osetljivim temama.

O projektu:

Ova publikacija nastala je u okviru projekta “Evropa sa nama: promocija EU vrednosti u jugozapadnoj Srbiji u kontekstu oporavka od COVID-19” koji je podržan od strane ambasade Nemačke u Srbiji. Projekat ima dva osnovna cilja – da unapredi kapacitete i znanja trenutnih i svih budućih pružalaca usluga i donosioca odluka na lokalnom nivou i da uspostavi mehanizam kontinuiranog učenja i izgradnje kapaciteta osoba koje zagovaraju javne politike u skladu sa EU vrednostima na lokalnom nivou.

UVOD

Svest o tome da svet oko nas pun ekstrema (krajnosti) plod je istorijske misli dvadesetog veka. Iako su istoričari i mislioci u svakom dobu prepoznavali elemente ekstremizma, latentnih sukoba i stanja nestabilnosti, ipak je tek u vreme trijumfa liberalizma prepoznato da je energija i moć ekstremizma nešto što prevazilazi ideološke i religijske razlike i suprotnosti. Već sam pokušaj da se jednostavno i efektno definiše pojam ekstremizma nailazi na velike probleme. Svet se više ne može razumeti, ni tumačiti, u ključu levog i desnog ekstremizma. Postoji mnogo više izvora, i generatora, ekstremizama u društvu od ideologija. Naravno, razni religiozni pokreti zaogrnuti u ideju povratka izvornim načelima tih religija, otpori modernizaciji, promovisanje isključivosti i tradicionalizma u različitim sferama života, sve su to oni oblici ekstremizma koji se često nazivaju fundamentalizmom i radikalizmom.

U Srbiji su poslednjih dvadeset i pet godina stvoreni posebno povoljni uslovi da se razviju različiti ekstremistički politički i društveni pokreti koji su, iako deo globalnog fundamentalističkog pogleda na vrednosti modernog sveta, naročito u sferi porodičnih vrednosti, rodnoj ravnopravnosti i homoseksualizmu, ipak dosta specifični po svojoj agresivnosti i povezanosti sa raznim državnim i verskim institucijama. Tome su, nema sumnje, najviše doprineli ratovi tokom devedesetih, međunarodna izolacija i bombardovanje 1999. Režim Slobodana Miloševića umeo je da koristi kolektivne frustracije i istorijske traume iz Drugog svetskog rata kao izvor neprekidne proizvodnje netolerancije i straha od zavere. Jedan od najsnažnijih generatora ove negativne energije predstavljala su udruženja navijača koja su često ne samo nasilna nego i direktno uključena u politička previranja i dešavanja u zemlji.

ULOGA MEDIJA

Uloga medija je veoma bitna za razumevanje onoga što povezuje naizgled nepovezive i razdvojene segmente društva (navijače, policajce, sveštenstvo, nezaposlene obrazovane i neobrazovane mlade ljude, ali i studente sa različitih fakulteta, ideologe novih fundamentalizama - pripadnike različitih profesija, predstavnike estradne i kriminalne potkulture, pripadnike desničarskih stranaka, novinare i pisce koji se javno deklariraju kao vatreni branitelji tradicije.

Prostakluk i nepristojnost, isključivost i agresivnost, prema svemu što je drukčije, zajednički je imenitelj zastupnicima i predstavnicima različitih ekstremističkih ideja i poruka.

Štampa i internet su prirodno okruženje za propovednike i one koji promovišu ekstremističke ideje. Bez podrške štampe i interneta ekstremističke organizacije i pojedinci ne bi bili to što jesu. Njihova osnovna snaga nije ni u broju, ni u organizaciji, koliko u prisustvu u javnosti. Na taj način oni ne samo da propovedaju svoje ideje nego i šire strah i uticaj.

Ekstremističke ideje su u biti jednostavne, poput naslovnih strana tabloida. U njima nema nikakvih sumnji ili dilema, iznošenja drugačijih mišljenja, ili poziva da se preispitaju iznete "činjenice". One su veoma često komponovane kao neprekidno ponavljanje globalne zavere protiv svega što je naše (ko god da smo to MI), posebno protiv naših interesa i proklamovanih naših vrednosti.

Štampa i internet, uključujući i televizije u nekim segmentima njihovog programa, su prirodno okruženje za propovednike i one koji propagiraju ekstremističke ideje. Bez podrške štampe, televizije i interneta ekstremističke grupe/organizacije i pojedinci ne bi bili to što jesu. Njihova osnovna snaga nije ni u broju, ni u organizaciji, koliko u prisustvu u javnosti. Na taj način oni ne samo da propovedaju svoje ideje nego i šire strah i povećavaju svoj uticaj. Svaki put kad se objavi spisak osoba koje su iz nekog razloga proglašene za neprijatelje i izdajnike, sa kompletnim podacima gde žive i rade isl., stvara se

situacija koja pogoduje jačanju ekstremističkih pojava. Ako se tome doda i po koja zapaljiva izjava kakvog političara ili istaknutog predstavnika neke institucije efekat bude još snažniji. Istovremeno pobornici ekstremističkih ideja i stavova, glasno se zalažu za slobodu mišljenja i govora i svaki upit označavaju kao atak na slobodu mišljenja i izražavanja. Posebno je značajna uloga društvenih mreža, naročito Facebook-a. Na društvenim mrežama se, uglavnom ne lansiraju sopstvene originalne poruke i ideje. Mreže se koriste da bi se raširile informacije iz štampe i sa sajtova medija i organizacija koje su jasno usmerene ka ekstremizmu.

Ekstremizam i radikalizam postoje u različitim sferama društvenog života, šire se i prenose i preko onoga što se objavljuje u medijima, a potom i putem društvenih mreža. Ekstremizam i radikalizam utiču na našu svakodnevicu na način koji je dalekosežan i dubinski. Bez obzira da li je reč o odnosu prema drugom i drugačijem, ili prema savremenoj medicini i nauci, ideji o tolerantnosti i ljudskim pravima, potreba da se bude isključiv, ogorčen i neprijateljski nadilazi sve i postaje ideja vodilja svakog ekstremizma i radikalizma. Kad se tome doda i uverenje da se samo nasiljem stvari iz korena mogu promeniti onda društvo ima ozbiljan problem.

Čuvena metafora Margaret Tačer da je “publicitet kiseonik za terorizam” upućuje na zaključak da postoji skoro simbiotička veza između medija i nasilnog ekstremizma jer podvlači potrebu terorista za publicitetom i javnošću. Neosporno je da mediji imaju sposobnost i moć da fokusiraju pažnju na događaje i pojave, da ih stavljaju na dnevni red i uokviruju, te su zato toliko važni u oblikovanju i stvaranju onoga što zovemo javnost. Moglo bi se reći da su koristi obostrane jer nasilni ekstremizam medijima obezbeđuje dramu, šok i tragediju – koji su prikladni za pakovanje u vesti koje privlače interesovanje ljudi - savršene sastojke proizvoda koji se dobro prodaje. Uticaj koji izveštavanje o nasilnom ekstremizmu može imati na javnost prepoznaje se primarno u proizvodnji straha, ili podrške antiterorističkim merama. Ne treba gubiti iz vida da ekstremisti, radikalisti ili teroristi snažno žele, između ostalog, dobijanje priznanja za svoje motive i naklonosti za svoje ideje.

Nije nepoznato da se ekstremistički sadržaji namerno proizvode i to na način koji predstavlja olakšanje za novinare u preuzimanju i deljenju vesti. Na primer, ekstremisti (kod nas i u svetu) snime video ili fotografiju i pošalju je direktno novinarima. (Postoje dokazi da ISIL-ovi borci i njihovi medijski timovi rade ovo namerno.) Žele biti sigurni da će video stići u prave ruke. Kad taj video stigne u ruke novinara, oni ga dele dalje. Nešto slično dogodilo se pre koju godinu kad je u medijima osvanula fotografija, na kojoj su učenici u nekoj učionici i nekoj novopazarskoj školi, snimljena ispod zastave ISIL-a. Ko ima najveći domet širenja sadržaja ISIL-a, zapitali su se neki istraživači došli do saznanja da su to naveće medijske kuće u svetu: BBC, CNN i Wallstreet Journal.

Znamo da cenzura nije odgovor na takve sadržaje. Edukacija ljudi o onome što se vidi na internet je ključ za smanjenje uticaja takvih i drugih sličnih sadržaja. Kreiranje protivdijaloga, koji bi služio kao protivteža tim porukama i govorima, kao i dekonstrukcija ekstremističkih narativa predstavlja mnogo delotvorniju strategiju.

Kad je na društvenim mrežama objavljen video egzekucije deljen je širom internet jer su ljudi bili ljuti i šokirani zbog varvarizma tog ubistva. Istovremeno su kreirani mehanizmi koji su imali za cilj da motivišu korisnike društvenih mreža da ne del takve sadržaje, jer je to upravo ono što oni žele da se radi. Poruka je bila: delite nešto drugo. U slučaju egzekucije ne delite video same egzekuciju već podelite sliku ubijene osobe iz nekih srećnijih dana. Ne dajte im priliku za kojom žude.

Društveni mediji su izmenili pravila ratnog izveštavanja i izveštavanja o terorizmu. Ranije je to bilo u domenu ratnog reporter koji stavi kacigu i ide u Irak. Danas je svako reporter. Svako može izveštavati, jer ima telefon s kamerom i pristup internet. S toga je mnogo teže kontrolisati kako se rat prikazuje. Pre se moglo reći ne želimo novinare ovde. Neki novinari bi uspeli ostati. Danas svi mogu izveštavati o ratu. To je novi izazov za one koji se bore. Za ISIL je to odlično jer žele šokirati i uznemiriti ljude. Znaju da ukoliko počine zločin, on će biti deljen širom internet i o njima će se izveštavati. To im ide u prilog.¹

---

¹ <http://www.media.ba/bs/magazin-tehnike-i-forme/krasodomska-cenzura-nije-odgovor-na-sadrzaj-isis>

Cilj ovog dokumenta je da ukaže na uticaj tradicionalnih medija na narušenu percepciju ljudske sigurnosti u Novom Pazaru i ekstremizaciju i radikalizaciju kao process koji teče u ovoj zajednici.

Suštinski, želeli smo da izveštavanje o ekstremizmu i radikalizmu stavimo u širi kontekst izveštavanja o svim aspektima ljudske sigurnosti i društvene bezbednosti uključujući i izveštavanje o pitanjima koja se tiču manjina, jer se stereotipi i predrasude se lako mogu (nekada i nenamerno) održavati ili pojačavati medijskim reportažama, posebno u odnosu na verska ili etnička pitanja. Potvrđivanje postojećih društvenih odnos, može doprinosti snaženju grupnog osećaja nepravde, učvršćivati ili čak podsticati nacionalizam, ili doprinosti postojećim tenzijama. S druge strane, i kada su u potpunosti svesni uticaja podela na “Mi i Oni”, novinari imaju moć da transformišu verbalizaciju diskriminacije.

Takođe, nastojimo usmeriti vašu pažnju i na uticaj medijskih sadržaja na decu i mlade u riziku od ekstremizma i radikalizma. Svako prikazivanje dece u medijima utiče i na odrasle i na decu, na stav društva o deci, ali i stav same dece, kako o samima sebi, tako i o svojim vršnjacima. Novinar ima veliku odgovornost - ne samo prema detetu koje je izloženo medijima i sudeluje u medijskom prikazu nego i prema detetu koje će biti izloženo medijskom sadržaju u kojem je prikazan njegov vršnjak.

Radikalizam

Definicije pojma “radikalizacija” su raznovrsne – u zavisnosti od njegove upotrebe u oblasti politike gde se definicije koriste za motivisanje izbora smernica. Naučne definicije su takođe obojene specifičnom naučnom disciplinom, a većini njih nedostaje preciznost. *Ono što je zajedničko najvećem broju definicija jeste da se odnose na individualni proces koji je pod vrlo snažnim uticajem grupnih procesa. Tokom ovog procesa, odbacuju se vladajući politički poredak, dijalog, kompromis i tolerancija kao sredstva koja bi mogla proizvesti promenu.* Umesto njih, široko se prihvata nasilje kao odgovarajući metod za postizanje određenih ciljeva.

Glavni ciljevi ovog dokumenta su:

- podizanje svesti o tome kako izveštavanje o ljudskoj bezbednosti i sigurnosti, uključujući i ekstremizam i radikalizam, može uticati na procese radikalizacije u Novom Pazaru i Srbiji
- stimulisanja diskusije o ulozi koju mediji imaju i do koje mere bi mogli, ili bi trebali, da preuzmu odgovornost
- ukazivanje na mogućnosti za pažljivo i savesno bavljenje ovim temama donosiocima politika, urednicima i novinarima

Kako izveštavanje o manjinama utiče na radikalizaciju?

Istraživanje pokazuje da postoji mnogo faktora koji nekoga mogu da uvuku u radikalizaciju. To može biti iz lične pobude – suštinski, traženje identiteta ili smisla, ili lična trauma koja je okidač drastične promene – ali nepobitna je činjenica da društveni kontekst igra glavnu ulogu u diktiranju napretka tog procesa i u pričama koje ga pothranjuju. Ono što je ovde ključno, jeste kako ljudi percipiraju svoj položaj.

Subjektivno viđenje diskriminacije može generisati snažan osećaj gubitka, na individualnom ili grupnom nivou. Ovakva viđenja mogu se pojačati dubokim predrasudama i čvrstim linijama podela na “Mi i Oni”, postajući na taj način samoispunjavajuća proročanstva.

Nepravde učinjene prema grupi, situacije, događaji ili stanja kad članovi grupe vide manja prava ili mogućnosti za sebe u odnosu na ostale grupe još veći su pokretači radikalizacije nego sama lična iskustva. To je naročito vidljivo u situacijama kad grupa ili pojedinci “usvajaju” nepravde učinjene drugima i postaju samoproklamovani promoteri interesa koji su suštinski različiti od njihovih ličnih ili grupnih interesa. Na primer: vođeni tuđim interesima neki pojedinci iz naše zemlje su otišli u druge zemlje, Siriju ili Ukrajinu, da bi učestvovali u tamošnjim ratovima.

Kad god ljudi ne pronađu način za rešavanje sopstvenih problema po modelu opšteprihvaćenih društvenih pravila, poput dijaloga, zakonskog procesa, demokratije i tolerancije, oni pribegavaju alternativnim putevima, i suštinski prave korake ka radikalizaciji. To je proces kroz koji mogu prolaziti pojedinci, manjinske grupe koje se osećaju diskriminisano, a može bit i proces kroz koji prolaze i većinske grupe koje osećaju pretnju od manjinskih, etničkih ili verskih grupa.

Izveštavanje o manjinama može na negativan način da utiče na radikalizaciju

- **Stvaranjem okvira (uokvirivanje)**

- Stereotipi lako izbijaju na površinu, na primer u vezi između negativnih radnji ili provokativnih izjava i nečije kulturne ili verske pripadnosti – čak i kada ta pripadnost nije uopšte relevantna.
- Korišćenje epizodnih okvira, ne stavljajući ih u širi kontekst

- **Postavljanjem dnevnog reda**

- Kad god neka grupa doživi ozbiljnu nepravdu, a to se od strane medija zanemaruje, stvar postane još bolnija.
- Istovremeno, rešavanje nepravdi nekolicine, kao da oni predstavljaju celu zajednicu, takođe može rezultirati neravnotežom, što bi situaciju stavilo pod mnogo veći pritisak nego što je potrebno.

- **Retorikom**

- Stil koji podvlači smisao “Mi i Oni” ili “Dobri i Loši” može pojačati polarizaciju
- Čim se lansira, (nova kovanica) pojam sam po sebi postaje stereotip, što ne dopušta sagledavanje kompleksnosti situacije, već joj šteti.

Izveštavanje o manjinama može doprineti radikalizaciji na pozitivan način

- **Stvaranjem okvira**

- Pozivanje na sveobuhvatne obrasce određenih faktora rizika
- Prikazivanje šire slike, na primer pružanje statistike, ekspertskih analiza ili drugih relevantnih informacija

- **Postavljanjem dnevnog reda**

- Podizanje svesti o različitosti, stimulisanje javnih debata o diskriminaciji
- Obraćanje pažnje na pozitivne primere saradnje manjinskih i većinskih grupa, i na doprinos manjina većinskom društvu

- **Retorikom**

- Upotreba nijansiranog stila i pozitivnog tona

Kako izveštavanje o terorizmu može da utiče na radikalizaciju?

Osim nepravdi, i oduševljenje i uzbuđenje mogu nekog povući na put radikalnog ponašanja. Reportaže o ekstremističkim i/ili terorističkim činovima ili pretnjama mogu da “pothranjuju” avanturistički duh i/ili potrebe mladih za uzbuđenjima koja su povezana sa rizikom. Zamislite naslovnu stranu koja prikazuje Mevlida Jašarevića, osuđenog za teroristički napad na ambasadu SAD u Sarajevu, kao seksi zvezdu na fotografijama koje ga prikazuju kao neustrašivog. U isto vreme treba imati u vidu i uzimati u obzir postojanje i drugih podsticaja kakvi su emotivni, oni unutrašnji kao što je čast ili statusni podsticaje koji motivišu da se deluje protiv nepravde.

Nedovoljno pažljivo izveštavanje o narušenoj bezbednosti i sigurnosti zajednice i pojedinaca u njoj, uključujući i izveštavanje o radikalizmu i ekstremizmu kao društvenim fenomenima i/ili događajima koji su povezani sa ovim pitanjima, može staviti medije u situaciju da budu viđeni kao oni koji doprinose pridobijanju podložnih mladih ljudi za ekstremističke i radikalističke interese.

Oni koji bi se mogli nazvati ekstremističko-radikalistički regruteri obraćaju se ranjivim mladima i imaju jasan cilj: žele ih podstaći na razmišljanje o motivima, da dobiju njihovo razumevanje za svoja ideje, da dobiju određenu vrstu legitimnog statusa - što ih u očima javnosti čini ravnopravnim sa vladajućim političkim akterima.

To nikako ne znači da takvi uvek nameću svoju motivaciju novinarima. Često je motivacija relevantna za priču, ili je samo nova informacija koja se nameće sama po sebi čim se izvesti o događajima.

Drugi faktor, želja za statusom i poštovanjem, od strane terorista primenjuje se pokazivanjem potencijalnim pristalicama za šta su sve sposobni. Spektakularne slike napada mogu izazvati divljenje. Osim toga, za svoje lidere se trude da postignu profil koji bi se mogao porediti sa „regularnim“ političkim liderima, na primer pomoću ličnih intervjuja, profesionalno snimljenih glasova i pažljivo uokvirenih poruka.

Poslednji faktor koji u nekim slučajevima vodi u radikalizaciju, je trauma i želja za osvetom. Ovde je u pitanju drugačija perspektiva: uticaj izveštavanja o terorističkim napadima na žrtve i njihove zajednice. Izveštavanje o verskom ekstremizmu i radikalizmu može uticati na etničku ili versku zajednicu kao trauma i dodatno je ukoreniti u njenim stavovima. Posebno je to relevantno za zajednice u kojima postoje duboko ukorenjeni konflikti koji dotiču celu zajednicu.

Izveštavanje o ekstremizmu i radikalizmu mogu uticati na radikalizaciju na negativan način:

• Pravljenjem okvira

- Uokvirivanje ekstremističkih ispada, zapaljivih govora, neodmerenih zahteva, preneglašavanje podela i sl. produbljuje polarizaciju i pojačava dihotomiju na “Mi i Oni” i često može biti konfrontirajuće za ljude nestabilnih identiteta i odvesti ih u ekstremnije pravce.
- Uokvirivanje u glamurozno. To će ga ozbiljno učiniti atraktivnijim za mlade ljude koji tragaju za “svežinom”.
- Pomeranje fokusa na rizike terorističkog čina predstavljajući neuravnoteženu sliku intenziteta konflikta kao celine.

• Postavljanjem dnevnog reda

- Pridavanje mnogo pažnje terorističkim grupama iza određenog napada, uključujući njihovu motivaciju i lidere, može generisati simpatizere.
- Neizveštavanje iz perspektive žrtve, kao i preneglašenost iste, može dovesti do nepravde delujući kao seme radikalizacije.

• Retorikom

- Kada izveštaj o (samoubilačkom) napadu sadrži previše detalja, mogao bi se čitati skoro kao uputstvo.
- Detaljan osvrt na planirane ili tekuće antiterorističke akcije može podstaći radikalne grupe i ugroziti antiteroristički pristup.

Izveštavanje o ekstremizmu i radikalizmu mogu uticati na radikalizaciju na pozitivan način:

- **Pravljenjem okvira**

- Predstavljanje terorističkih napada kriminalnim delima, bez obzira na pobudu terorista, čini ih predmetom zakona i pravde, umesto postavljanja na jednak nivo. To može umanjiti zapaženu moć terorista.

- **Postavljanjem dnevnog reda**

- Poklanjanje pažnje temama koje se ne tiču napada donosi ravnotežu i perspektivu. Održavanje statusa „vanredne vesti“ kada više nisu vanredne, može pojačati njegov uticaj.

- **Retorikom**

- Budite oprezni sa upotrebom pojmova terorizam, ekstremizam i radikalizacija. Postoje različite definicije ovih pojmova. Zato je važno razumeti, ili čak tačno navesti kakve konotacije se mogu pojaviti pri opisivanju određenih događaja pojmovima terorizam ili radikalizam.

Mediji i radikalizacija: dileme i perspektive

Moglo bi se početi od toga da se novinari, kad izveštavaju o ekstremizmu i radikalizmu, gotovo bez izuzetka, deklarišu kao posvećeni vrednostima objektivnosti, medijskog pluralizma, demokratije i civilnog društva. U isto vreme, priznaju da mediji ipak često igraju ulogu u promovisanju negativnih stereotipa i predrasuda kada su u pitanju etnicitet i religija. Neophodno je da se postigne ravnoteža između dva glavna nastojanja u izveštavanju o različitim temama: informisanje i tumačenje. Kako je opšte poznato, informisanje se odnosi na verno predstavljanje događaja, onako kako su se dešavali, a tumačenje bi trebalo da teži promovisanju „konstruktivnog javnog dijaloga o temama od javnog interesa.“ Generalno gledano suština je uvek ista: verno prenošenje događaja, osnovne informacije i proveravanje činjenica. Isti principi i pristupi bi morali da se primenjuju i kad je reč o izveštavanju o svim pitanjima koja su bitna za bezbednost zajednice i sigurnost građana uključujući i radikalizam i ekstremizam u Novom Pazaru i Sandžaku. Takođe, važno je biti uravnotežen, kritičan prema izvorima i obazriv u predstavljanju krivaca i žrtava.

Na bazi međunarodnih i domaćih dokumenata mogu se izlistati preporuke opšteg tipa za izveštavanje o različitosti.

Idite iznad događaja: obezbedite osnovne informacije i objasnite pravne kontekste

Mnoge vesti sadrže provokativne ili istaknute aspekte događaja, bez pozivanja na sveobuhvatne obrasce određenih faktora rizika. Umesto takozvanih “epizodnih okvira” izveštavanje o osetljivim temama ima više koristi od upotrebe “tematskih okvira” koji pružaju širu sliku. To se može postići, recimo, obezbeđivanjem statistike, ekspertskih analiza ili ostalih relevantnih osnovnih informacija.

Vaša priča je dobra koliko i vaš izvor

Kada često pišete o nekoj zajednici/temi to vam omogućuje da je dobro upoznate i imate pouzdane izvore. Radite na izvorima. Potrudite se da obezbedite potpunu sliku.

Nikada se ne zadovoljavajte kada dobijete jednu stranu priče

Potrudite se da intervjuišete izvore sa oprečnim stavovima kako biste sprečili da čitaoci iz priče dobiju iskrivljenu verziju nekog događaja.

Nemojte stajati na granici

Ravnoteža u izveštavanju nije samo u tome da odete krajnje levo i krajnje desno

Dajte glas onima koji ga nemaju

Kad god neka grupa pretrpi ozbiljnu nepravdu a to se ignoriše.

Znamo da često postoji razlika između ovih propisa i smernica, na jednoj, i svakodnevne prakse, na drugoj strani. Nekoliko objašnjenja otkrivaju surovu realnost po ovom pitanju:

- Fokus na propise i smernice o proveravanju činjenica, korišćenjem više izvora i nijansirano, izgleda da je u suprotnosti sa onim što stvaranje vesti danas znači: biti prvi sa pričom, (ne ostavljajući mnogo vremena za temeljitost ili donošenje odluka na osnovu dobre informisanosti o tome da li objaviti određene aspekte); privući gledaoce i slušaoce, povećavajući tako prihod od reklame.
- Veliki obim posla većine novinara nije u saglasnosti sa preporukama za većom temeljitošću, kao i sa postdiplomskim obrazovanjem novinara, na primer za izveštavanje o manjinama.
- Ekstremistički i radikalistički ispadi, uključujući i terorističke napade pružaju mnogo šansi za privlačenje novih korisnika: oni sadrže dramu, šok, krv, ljudsku tragediju, neverovatne priče i heroje. „Ovakvi događaji teraju ljude da prate vesti duže vreme, tako da to izgleda skoro kao logičan izbor ili dužnost da se o njima izveštava. Osim toga, ko odlučuje koliko vesti je “previše”?

- Nijansiranost se često gubi u moralnoj ekvivalenciji, što znači da kada mediji odbiju da osude čin koji je u politici etiketiran kao ekstremistički, radikalistički, teroristički - ubilački čin, oni će biti pod sumnjom da nosiocima ili izvršiocima pružaju podršku, ili da kritikuju postojeće politike u tim oblastima.
- To može imati direktne posledice na komercijalnu odgovornost: rizik od gubitka reputacije je direktno povezan sa finansijskim rizikom u smislu gubitka prihoda od reklama i pada tiraža.
- Kada je u pitanju izbor da li sakriti ili otkriti detalje, rizik se balansira pobudom da se zaštiti pravo društva da zna. Čak postoje i namerni slučajevi obmane, od strana čiji je to interes, davanjem pogrešnih informacija novinarima.

Ograničenost vremenom i novcem, pritisak konkurencije i nestabilno mesto tradicionalnih medija u medijskom pejzažu, pridržavanje propisa sve vreme, zaista izgleda teško. Ako je tako teško izbeći negativne efekte, da li postoji mogućnost – ili čak odgovornost – da se moć medija koristi u pozitivne svrhe? Izveštaj 5 medija o različitosti ide toliko daleko da tvrdi da mediji imaju odgovornost za podizanje svesti o različitosti, zauzimajući stav o diskriminaciji i promovišući pozitivan identitet etničkih i verskih manjinskih grupa. U izveštaju se opisuje mnogo primera kako se to radi širom Evrope. Međutim, samo po sebi nije očigledno da je to nešto što su manje-više sve vrste medija obavezne da rade. Različitost osobina, tradicija, ciljnih grupa i ideološka i politička pozadina izgledaju više kao pristup koje neke televizije ili novine mogu da koriste da bi se same izdvojile. Ono o čemu treba razgovarati je možda ne toliko o standardima kvaliteta, već o njihovom stvarnom statusu i moći. Koja je odgovornost medija prema javnosti i na koji način utiče na odlučivanje? To bi, u opštem smislu, trebalo da bude tema rasprave, ali svakako s posebnim akcentom na radikalizaciji.

Kako napraviti korak napred?

Utvrđena neophodnost i kompleksnost poklanjanja pažnje vezi između izveštavanja i radikalizma stvara potrebu za istraživanjem motiva i znanje.

Veza između izveštavanja i kompleksnog polja ljudske sigurnosti i bezbednosti, uključujući ekstremizam, radikalizam i terorizam, stvara potrebu za istraživanjem motiva i znanje. To su bazični uslovi koje bi najpre trebalo ispuniti da bi se novinari mogli pridržavati osnovnih postulate svoje profesije i ovih Smernica.

Svest i motivacija

Ljudska sigurnost kao tema, a naročito ekstremizacija i radikalizacija, a ako hoćete i terorizam kao globalna top tema, su veoma bitne tema za medije, ne samo da bi se o njima pisalo, već da bi se o njima formulisale i određene politike. Svest o povezanosti izveštavanja o percepcijama narušene sigurnosti ili radikalizacije i motivacija da se deluje na osnovu njih, treba da zauzima značajnije mesto na dnevnom redu medijskog obrazovanja i medijskih politika. Razmatranja koja smo već naveli mogla bi da je stimulišu.

Dostupne informacije

Lakše dostupno znanje o aspektima ljudske sigurnosti, faktorima rizika koji narušavaju bezbednost i osećaj ljudske sigurnosti, kao i znanja o procesima radikalizacije će onemogućiti sticanje šire slike za relativno kratko vreme i samim tim smanjiti mogućnost pravljenja grešaka.

Na nivou politike, to znači da znanja dobijena iz istraživanja treba stalno da se sređuju u lako pristupačne brošure i smernice, imajuću u vidu da se nema mnogo vremena za traženje i čitanje. Takođe, tome bi se trebali dodati pregledi potencijalnih baza podataka o ovim pitanjima.

Ova publikacija nastala je u okviru projekta "Evropa sa nama: promocija EU vrednosti u jugozapadnoj Srbiji u kontekstu oporavka od COVID-19" koji je podržan od strane ambasade Nemačke u Srbiji. Projekat ima dva osnovna cilja – da unapredi kapacitete i znanja trenutnih i svih budućih pružalaca usluga i donosioca odluka na lokalnom nivou i da uspostavi mehanizam kontinuiranog učenja i izgradnje kapaciteta osoba koje zagovaraju javne politike u skladu sa EU vrednostima na lokalnom nivou.

